

Halvhundrede Aars Fred og Frihed

Taler
Ole Richter

Dato
17 mai 1864

Sted
Trondhjem

1 Medborgere!

Halvhundrede Aars Fred og Frihed - femti Aar henrundne uden at den borgerlige Forfatning har været rokket eller Samfundsordenen rystet og uden at
5 Fredens Veldignelser endog blot for en Dag har maattet vige for Krigens vilde Scener - visselig, det er allerede i og for sig et Billede for Sjelen, som er egnet til at stemme til taknemmelighedsfuld Eftertanke - dets Storhed kan alene maales med den Kjendsgjerning, at vort Land i Forening med Broderriget er det eneste mellem Nationerne, som vilde kunne fejre en saadan Fest, at den norske
10 Konstitution i dette Tidsrum - alene med Undtagelse af Sveriges - er blevet den ældste skrevne Grundlov i Europa, at disse Lande ere de eneste, hvor ikke Krigens Fakkelt har været tændt eller Borgerblod har flydt.

Ja, det er tilvisse en Modsætning, som er egnet til at fremkalde et gribende
15 Indtryk, at medens de sidste halvhundrede Aars Historie for alle Europas Folk i større eller mindre Grad har frembudt en Række af Statsomvæltninger, Oprør, Krig og Voldsomheder, medens den ene Konstitution efter den anden har været omstyrtet og Throner henveiret i den stadige Vexel af Revolution og Reaktion, saa finde vi os den Dag i Dag i Ly af de samme Statsformer, hvorpaa de Fædre,
20 der paa saa nær alt er vandret bort, for femti Aar siden satte Indseglet, og ingen Dag er oprundet uden at Freden har lyst Velsignelsen over dens Gjerning.

Dog vilde denne Modsætning være uden Værd og Betydning, dersom her intet andet eller mere var at sige, end at Norge i dette Tidsrum havde levet under en
25 fri Forfatnings Bogstav og uden at være blevet forstyrret af udvortes Fiendehaand.

Lad os tvertimod netop paa denne Dag og idet vi fejre Forfatningens Fødselsfest, stille os skarpt for Tanken, at en skreven Grundlov i og for sig blot

er en Form og at Spørgsmaalet om hvorvidt den er en Velgjerning beror paa
hvorledes den har virket. En skreven Grundlov er blot Rammen - det er Folkets
Liv, det er dets Aand, som afgjør om selv den bedste Forfatning blot skal blive
en død og magtesløs Frase, det er endelig dets Historie og Gjerninger, som
35 forvandler Formen til Realitet og giver Statsbygningen sit egentlige sande
Indhold.

Dette er saa sandt og sikkert, at det med Tryghed tør siges, at det Folk, der bærer
Frihedens Kraft i sig, selv under den daarligste Forfatning og med den sletteste
40 Regjering, vil fremstille mere af Frihedens ægte Mærker end det, der med den
bedstmulige skrevne Forfatning ikke forener de Egenskaber, den Komplex af
national Dygtighed og borgerlige Dyder, der alene formaar at hævde Frihedens
Væsen. Forfatningens Form kan forsaavidt alene begunstige Udviklingen af
disse i Folket selv liggende Forudsætninger, men er uden dem intet og formaar
45 neppe heller at skabe dem.

Lad os derfor - thi i dette ligger vor eneste Adkomst til at fejre denne Dag som
en Glædeshøjtid - et Øjeblik dvæle ved det Spørgsmaal, om vi da altsaa tør lægge
denne Maalestok paa vort Folk, om det har vist denne Bæreevne til Selvstyrelse,
50 om den Fred og Frihed, som vi i det Ydre kunne paavise, i sit Væsen blot har
været en Døsighedens Ro og en Formernes aandløse Skintilværelse, eller om den
har været en kraftig Udvikling og Fremadskriden, - om disse femti Aars Historie
fortæller os, at vi have en i det norske Folks sædelige og aandelige Kaldelse
begrundet Ret til Frihed og Selvstændighed, og om Nutiden indeholder Spiren
55 til fortsat Udvikling med Forjættelser for fjerne Efterslægter.

Der ligger en mægtig Borgen i denne Henseende allerede i den Maade, hvorpaa
Befrielsesværket gikk for sig. Thi er der nogen Nation, som tør pege paa
Frihedens Morgenrøde som en Emanation af Folkets egen Aand, som en
60 Udstrømning af dets egen Kraft, saa er det vor. Den verken kom ved et
Tilfældighedernes blinde Sammenstød, endnu mindre ved et enkelt Parties
dristige Benyttelse af Øjeblikket, heller ikke blev den erhvervet for billig Kjøb.
Den Deklaration om Frihed og Selvbestaaen, som udgjør Grundlovens første
Ord, var en Viljesakt til den Grad skreved ud af et helt Folks Hjerter, at det for
65 Betragteren af den Tids Begivenheder næsten tager sig ud som Udbruddet af en
Naturkrafts Instinkter. Og under hvilke Omstændigheder? Under saadanne, der
for den kolde Reflexion og den blotte Statskløgt fremstillede det norske Folks
Rejsning mod Overmagten som Afsind eller blindt Overmod, - under saadanne,

70 som syntes at frembyde ikke lot Vanskeligheder, men selve Umuligheden. Men
til disse Kløgtens og Beregningens Varselsraad, som der ikke manglede paa,
havde det norske Folk kun eet Svar: Vi har en Ret til at bestaa som en Nation, vi
har en Ret til at raade over vor egen Skjæbne, og paa denne Sandhed ville vi sejre
eller dø. Jeg forsøger ikke paa at oprulle noget Billede af den Tid, af Farerne som
75 omringede os, at Landets udtømte Tilstand, af Offerne, som blev bragt - dette
Billede maa idag staa for hver Mands Blik, og det er et sløvt Øie, som ikke
gjennem Vaardagenes Begivenheder i 1814 ser, ikke blot en underfuld Frelse,
men tillige den underfulde Kraft, som ligger i en Nations Selvhjælp, der vil
hævde sin Tilværelse. Norge stod, som et af vore Broderlande nu, i sandhed ene i
80 Verden, - stod opgivet eller endog fiendtlig angrebet af nærmeste Frænder, truet
af alt hvad der var Magt og Storhed - det var forladt af alt undtagen af sin
urokkelige Tro paa sin ret og sit historiske Kald, sin faste Beslutning, der lod det
stride med Haab imod alt Haab.

85 Og denne stærke Tro frelste, blev kronet med Sejer.

Kanhænde at det for Mange fremstiller sig saa, at det for Frihedens og
Selvstændighedens Sag vilde været godt, om den var vundet gennem en endnu
haardere Ildprøve, - om den Kamp paa Liv og Død, hvorpaa det norske Folk
90 stod beredt, havde lagt sin Bloddaabs Indvielse endnu stærkere over
Frihedsværket og over den skandinaviske Halvøes Forening. Men for det
Synspunkt, som jeg her fremhæver, er dette ialfald uden Forskjel. Ingen, som har
gransket den Tids Saga, vil tvivle om, at de Offere, som Fædrelandssindet den
gang bragte i de mangfoldigste Skikkelser, vare fuldt saa store som de, der
95 bringes paa Slagmarken: der var i den Udfordring til selve Skjæbnen, som syntes
at ligge i det norske Folks Optræden, et dødelig dybt Alvor, som ikke engang
havde behøvet det Valpladsenes Blod, der flød, for at vise den Beslutnings
Fasthed, der stod bag den. Der blev lidt for at bygge det Paulun, hvorunder vi
nu bo, ja lidt lige indtil Hungerens Kval; thi saa vidt var det kommet i dette
100 Land, da det vovede at trodse Europas Beslutning og byde tifold Overmagt
Spidsen.

Jeg siger at der i et saadant Udgangspunkt ligger en herlig Forjættelse om, at
Friheden ikke kunde komme til at tilhøre det norske Folk som en blot ydre
105 Form, - en Borgen for at den er en i vor Nationalkarakters Ejendommeligheder
liggende Trang eller Nødvendighed - ja, at netop selve Lidelserne høre med til
denne Borgen; thi for Nationerne som for Individerne gjælder den

110 Guddommens evige Lov, at kun hvad der erhverves gennem Offer,
Anstrængelse og Kamp, faa sit rette Værd og Betydning.

Og tør vi ikke uden Overmod sige, at dette Varsel er gaaet i Opfyldelse, at den mellemliggende Tid uden Skamrødme tør fremstille sig som en ikke uværdig Affødning og Konsekvents af hvad der i 1814 saa mandefuldt blev grundlagt?
115 Lad os til Besvarelse af det Spørgsmaal kun stille os for Tanken hvad Norge var den gang og hvad det er i denne Stund. Der ligger i vore naturlige Hjælpekilder visse Begrænsninger, som vi ikke kunne komme over, og som udelukke os fra Rigdommens Vædekamp med mere begunstigede Lande, men anlægge vi den mere naturlige Maalestok, som frembyder sig ved den simple Sammenligning
120 mellem Før og Nu for vort eget Vedkommende, saa skal det erkjendes, at alt i vort Fædreland, i Aandens som i Materiens Verden, har haft herlig Fremvæxt i dette Tidsrum, at vi i meget endog have gjort Kjæmpeskridt, at der er udført Størværker, som vilde gjøre selv mægtigere Nationer Ære; og visselig, om de Fædre, som underskrev Grundloven, i dag kunde se ned paa sin Gjærnings Frugt,
125 saa skulde de erkjende, at de selv i sin dristigste Drøm om Fædrelandets Fremtid ikke vovede at haabe, at Norge efter blot 50 rundne Aar skulde have naaet saa langt.

Eller har der maaske under denne Udvikling manglet Træk af det
130 Opoffrelsessind, den Selvfornægtelsens Aand, som danner det inderste Kriterium paa et Folks Evne til at bære en fri Forfatning? Man kan med Sandhed sige, at det første Decenium efter Rigets Gjenfødelse dannede en uafbrudt Række af Anledninger til at vise denne Borgeraand. Den norske Stat havde i alle Retninger at begynde fra nyt af, og de Anstrengelser, som blev gjort,
135 er noget, som den nuværende Slægt lidet formaar at danne sig Forestilling om. Det er maaske ikke engang at minde om det mest fremtrædende af disse Træk, naar jeg nævner, hvad det kostede at bringe Landets fuldstændigt ødelagte Pengevæsen paa Fode, hvorledes Bonden for dette Øjemed bar sit sidste Sølvkrus til Bankens Kjelder - visselig ikke uden Suk, men dog uden Knur og
140 uden Modvillje. De store Opoffrelser, som selv i denne fattigste Periode blev gjort for at ophjælpe Videnskab og Kunst og i det Hele taget de aandelige Interesser, er et ikke mindre mærkeligt Vidnesbyrd om Folkets Sands for hvad Nationalæren og Fordringen paa at gjælde som en selvstændig Stat byder; og det har haft sin rige Belønning i at Landet allerede ejer en Literatur og en særegen
145 Sprogudvikling, som erkjendes at have Krav paa en selvstændig Plads ved Siden af de nordiske Broderlandes.

Heller ikke har der manglet Anledninger til at lægge for Dagen den Kjærlighed
150 til Forfatningen eller den Aarvaagenhed og det Mandemod, som er beredt til at
møde frem, naar Fare truer. Det var paa disse Træk i Folkekarakteren at de
gjentagne Forsøg paa at omforme Konstitutionen, som i dens første Aar blev
gjort, prællede af som imod en Muur - det var disse Frihedens stærke Vogtere
som i 1821 lod Thinget raadslaa og beslutte uanfægtet af Magtens Uveirsskyer, -
155 det var dem, som indgav Storthinget i 1836 sin Raadsnarhed og Handlekraft, og
dem er det, som med Værdighed og Fasthed har hævdet Jævnbyrdigheden i
Forholdet til Broderlandet - ja selve denne Dags Historie indeslutter Minder,
som vise at det norske Folk baade ved at vurdere hvad den har skjænket, og
besidder Mod og Udholdenhed naar det gjælder at forsvare dens Velgjerninger.

160 At vi ikke have manglet Øje for hvad der er en fri Forfatnings naturlige, om end
fjernere og blot middelbare Konsekventser, derom bærer den borgerlige
Lovgivning glædelige Vidnesbyrd. Naar jeg i den Forbindelse erindrer om
Kommunalforfatningen og om Folkeskolens Ordning, saa har jeg nævnt to
165 Ting, der ikke blot gjøre Samfundsudviklingen Ære, men som danne virkelige
Hovedstøtter under Frihedens Tempelhvælv.

Saaledes, Medborgere, tør vi med frejdig Fortrøstning sige, at den store Appell,
som idag for 50 Aar siden blev gjort til det norske Folk, ikke er blevet tilskamme
170 - ja vi skal sige mere, at Alt hvad der til denne Dag er skeet, sammen med vor
egen Følelse bærer Vidne om at Friheds- og Selvstændighedsværket fra Eidsvold
er saaledes sammenvoxet med hele vor Erkjendelse og Tilværelse, at vi ikke vilde
kunne leve og aande udenfor det. Ja, saaledes er denne Forfatning identificeret
ikke blot med vor nationale Existents men med hver enkelt af os personlig, at
175 om den tænktes med Vold omstyrtet, saa vilde den endda kunne læses i den
Slægts Præg og Karakter, som har været opdraget under dens Indflydelse og Ly:
denne Slægt er dens Støbning, der vil gentage sig fuldkomnere i hver ny.

Ikke altsaa som om vi nu skulde staa ved et endelig Maal, ikke engang som om vi
180 skulde have naaet Modenhedens Alder, nationalt og politisk taget. Meget,
meget staar der igjen at gjøre, og hvad vi ved at kaste Blikket tilbage have Ret til
at paastaa, er kun at Arbejdet aldrig har hvilet og at det fremdeles er i
Fremadskriden. Hvad vi endvidere have Ret til at sige, er at, har end meget gaaet
seent og kan der end paavises Fejl og Vildfarelser, saa have disse ikke været enten
185 store nok eller mange nok til at forstyrre eller fordunkle det samlede

Totalbillede som et glædeligt og opmuntrende. Men paa samme Tid - lad det allermindst idag være fordulgt: tiltrods for alt hvad der er udrettet, er endnu meget i dette Land et Nyrydde, som venter paa Haanden, der skal gjøre lyst og frugtbart. Endog i selve den konstitutionelle Statsbygning er der hele Partier, 190 som til denne Dag ligge ufuldførte - det gjælder ikke blot den rene Ornamentikk, det gjælder Dele af selve Forfatningens Væsen. Jeg behøver ikke nærmere at udvikle dette - jeg skal alene eksempelvis nævne den for Selvstændighedens Bevarelse saare farlige Brøst, som ligger i Mangelen paa 195 konstitutionelle Garantier med Hensyn til den udenrigske Politikk og i visse Punkter ogsaa vort Forhold ligeoverfor Broderriget. At Forfatningen heller ikke i den borgerlige Lovgivning hidtil er kommet til fuld Gjennemførelse, er en Sandhed, som ligesaavidt skal erkjendes: det er nok her at paapege den dømmende Magts Organisation og de Samfundsspørgsmaal, som dermed staa i 200 Forbindelse.

Men alt dette er da den Gjerning, som paaligger Fremtiden. Det er for dens Mænd heri at fuldføre hvad Fortiden og vi ufortrødent have arbejdet paa. Og sa sandt vi tør tilegne os denne Tanke, saa skal vi ogsaa paa denne Mindernes store 205 Dag turde se Fædrene i Øjnene, og engang selv med Ro og fortrøstningsfuldt Haab for vort Land søge Hvile efter Dagværket under den samme Muld, hvor de slumre. Det Billede jeg brugte af et Nyrydde skal endogsaa med denne Bevidsthed være os en Trøst; thi deri ligger Tanken om det Sunde og Ungdomsfriske, om at der endnu intet er af Udlevethedens eller det Forældedes 210 Mærker, og at Muligheden til den største Kraftudvikling endnu ligger foran os.

Saaledes ere de Auspicier, som vi tør tage fra vore indre Tilstande, saaledes de Varsler, som vise sig inden vore egne Landegrændser. Alligevel har der just denne Gang lejret sig en mørkere og mere truende Sky paa vor Maihimmel end 215 nogensinde. Det er - jeg behøver knapt at sige det - den Dødsens Kamp, som i denne Tid føres paa Danmarks Sletter. Det tiltrænger ikke Udvikling, thi saa dyb og almindelig har Følelsen været af hvad denne Kamp betyder for os selv, at det kun har været med Tvivl, om ikke Landesorgen og Deltagelsen i vore Brødres Nød maatte udelukke Muligheden af en Glædesfest, at vi idag samle os. 220 Og med Rette; thi hvad der sker i disse Dage, truer den hele nordiske Stammes Levedygtighed, og ikke mindst det norske Folks. Naar vi da alligevel fejre denne Mindedag i festlig Samlag, saa sker det i Haab og Forvisning om at den udødelige Hæder, hvormed Danmarks Hær og Folk har bedækket sig i denne Heltestrid, tilsidst skal samle sig i Triumf og Sejer for deres retfærdige Sag. Ja,

lad os tro og haabe, at det Almagts Raad, der lod Norge blive frelst som ved et Vidunder, ikke kan ville at dette Værk skal tilintetgjøres gennem den lignende Kamp, som det danske Frændefolk nu fører, - lad os haabe, at det Aar, hvori vi fejre Enden af et halvt Sekulums Selvstændighed, Frihed og Lykke, skal danne
230 Udgangspunktet for et lignende Jubelaar for Danmark, hvori det samtidig med Norges Hundreaarsjubilæum kan højtideligholde den Dag, der for alle Tider befriede det fra Fremmedherredømme og befæstede Nordens gamle Grændse mod Syd.

235 Maaske skulde disse Lidelser til for at forberede en større og herligere Fremtid for den nordiske Stamme. Maaske var denne Ildprøve nødvendig, for at Danmark gennem den skulde lutres til fuld Bevidsthed om sit historiske Kald og om at det i Sandhed tilhører Norden; maaske var den nødvendig for at de to Folk paa den skandinaviske Halvø, gennem Deltagelsens Smerte, Frygt og
240 Haab, gennem de halvt harmfulde, halvt ydmygende Følelser, som uvirksom Beskuen har indgydt os, ret skulde komme til Bevidsthed om Stammeslægtskabets Nærhed og om hvor dybt vore Interesser, ja vor egen Selvopholdelse er indvævet i Danmarks Skjæbne.

245 Lad os da fra de Betragtningens Højder, der tilhøre denne Dag, tilraabe vore danske Brødre, at de maa holde ud, at de ikke maa opgive Kampen for sin, for vor Tilværelse og Nordens Ære, at Hjælpens Dag vil komme og Sejrens med den. Lad os ogsaa tilraabe dem, at naar vi idag fejre en national Glædesfest, saa sker det ikke i hjerteløs Mangel paa Deltagelse, ja, at naar vi ikke have staaet
250 sammen med dem Skulder ved Skulder for at værge om Tyra Dannebods Volde, saa skal det ikke med Retfærdighed være en Betegnelse for det norske Folks Hjertelag, men at vi ikke have Medansvarlighed i Diplomaternes Rænker.

Saa være da denne Dag indviet med Tak, med Fortrøstning og med Haab: Med
255 Tak til Fædrene, som ikke mistvivlede i Fædrelandets dybeste Nød, til Gud, som lod deres dristige Gjerning lykkes og skjænkede den Fremvæxt; med Fortrøstning fordi vi føle, at den Aand, som gjenopreiste Norges Rige med sin Kongestol og med sit Folkeraad, lever i al Daad og Idræt indtil denne Dag; med Haab for Fremtiden fordi vi vide, at denne Aand ejer Kraft og Styrke til at
260 hævde det Nedarvede og skabe nye og større Udviklingsbaner.

Maatte dette Haab se sin Opfyldelse gennem Slægterne, maatte Friheden, alt som Aarene gaa, ryste rigeligere af sine Velsignelsers Overflødighedshorn ned

265 over Folk og Land, men maatte den ogsaa med sin strenge Tugt, af dette Folk
opdrage en haardfør Race, der aldrig vil betænke sig paa at ofre al anden
Rigdom og timelig Vinding for Fædrelandets Selvstændighed og Ære. Ja, maa
den Dag aldrig oprinde, da Nordmænd ikke med Stolthed og Selvfølelse tør
pege paa hin Grundlovens første Paragraf:

270

"Norge skal være et frit, selvstændigt og udeleligt Rige".

Kilde

Ole Richter: To Taler paa Halvhundredaarsdagen. Trondhjem 1864.

275

Emneoversigt

17. mai-tale, Demokrati, Frihet

URI

<https://www.virksommeord.no/tale/halvhundrede-aars-fred-og-frihed>

280

285

290

295

300